היינט 10 זייטע Radomer-Kielcer Leben" 37 (427) „Należytość pocztowa uiszczone ryczałtem" IX-טער יאָהרגאַנג פרייז 25 גראָשען

Radom, dnia 16 września 1932 r.
ראדאָם, פרייטאָג ט"ו אלול תרצ"ב

ראַדאָמער-קעלצער לעבען

Redakcja i Administracja
Radom, Szwarlikowska 20

Oddział w Kielcach.

אנאָנסען - פרייז:
אין מילימעטער שורה: פארן טעקסט 40 גר.
" " " אין " 60 "
" " " נאָכ'ן " 25 "
די 1-טע און לעצטע זייט ענטהאַלטען
8 שפאַלטען
אין טעקסט 4 "

ברכת מזל טוב לבתנו האהובה **יוכבד** תחי'
לאירושיה את בחירת לבבה מר **ברוך דאָבּרעצקי**
יהי עתידכם מזהיר כשמש בצהרים.
ההורים
יוסף טענענבוים ורעיתו

בתרועת שמחה כשופר ארים קולי ומקרב לבי הנני מברך ברכת
מזל טוב לבני האהוב יוסף טענענבוים עם רעיתו
לאירושי בתם נכדי מרת
יוכבד עם בחירת לבה מר **ברוך דאָבּרעצקי**
שיזכו לראות מהם רב עונג ונחת
ובעתיד מזהיר כשמש בצהרים
יהושע טענענבוים.

Jadzia Tenenbaumówna — Borek Dobrecki
Radom — Łódź

ZARĘCZENI

we wrześniu 1932

לרגלי אירושי נכדנו מרת
יוכבד תחי, עם מר **ברוך דאָפּרעצקי**
הנני מברכים את הוריהם: בתנו איטקע וחתננו יוסף טענענבוים
בברכת מזל טוב שיזכו לראות מהם אושר ועושר ורב נחת ויפרחו כשושנה
לייביש וחיה ראָזענבערג
שידלאָוויעץ

Z intencji zaręczyn ukochanej naszej siostry

JADZI z p. BORKIEM

życzymy im wiele szczęścia i wiecznego zadowolenia

Andzia i Salunia.

Szefostwu TENENBAUM
z intencji zaręczyn Ich ukochanej córki
JADZI z p. DOBRECKIM
życzymy dużo pociechy narzeczeństwu
Lola Kozłowska, Irka Klajner
Ewa Cukierman, Luba Gutman.

Wyrazy szczerego współczucia koleżance naszej
RENI HOROWICZ
z powodu śmierci nieodżałowanego brata Jej

b.p. MAJERA

wyrażają
Wychowawczyni
Koleżanki i Koledzy kl. VIII

Niniejszym podajemy do wiadomości Sz. Rodziców
że z dniem **15 września 1932 r.**
nastąpiło otwarcie

Kompletu FREBLOWSKIEGO

który będzie
prowadzony przez rutynowane siły fachowe
dla dzieci w wieku od lat 4 do 7
Oprócz pogadanek, rytmiki, gimnastyki, tańców i zabaw będą udzielane
początki nauki czytania i pisania
jak również na żądanie Sz. Rodziców języki obce (francuski i niemiecki)
CENA DOSTĘPNA
Kancelarja przy ul. **Żeromskiego 49**
przyjmuje zapisy od 10 rano do 2 p.p. i od 4 do 6 p.p.
Z poważaniem
Zofja Tencerowa i Eda Lastmanówna.

מיר דריקען אויס אונזער טיפסטען און אויפריכטיגסטען מיטגעפיהל דער
פאמיליע **האָראָוויטש** צוליב'ן טויט פון זייער
זוהן אונזער בעליבטען חבר

מאיר האראוויטש

חברים און חבר'טעס:
צעשע גאָטליב, אנדזיע דיאַמענט, דאָרע קעניגסבערג,
דאָרע גוטמאַן, ש. וואקס, א. ליפצער, י. דאָזענבוים,
ד צוקער ש. גאָלדשטיין, ג. פינעס, י. מייוערס.

Z powodu śmierci naszego drogiego kolegi
B. P.

MAJERA HOROWICZA

Studenta Politechniki Gdanskiej
wyrazy serdecznego współczucia
jego RODZICOM I SIOSTRZE **składa**
Koło Akademików Żydów
w RADOMIU

Głęboko wzruszeni przedwczesną śmiercią
jedynego

SYNA

naszego zacnego Szefa, p. HOROWICZA
wyrazy najszczerszego współczucia rodzinie
składa
Personel firmy
Fabryka Odlewów Kutolanych
M. HOROWICZ i S-ka
w Radomiu.

איז קאַמף פאַר א דאַך איבער'ן קאָפּ

דאָס דירה-געלד מוז פערקלענערט ווערן,

עס איז געווען א צייט מיט איינינע יאָהר צוריק, ווען די רעגירונג האָט קאָקעטירט מיט די הויז-ווירטען. עס זענען דאַן ארויסגערוקט געוואָרען די „בעריהמטע" פראָיעקטען וועגען שאַפען אין פוילען אויף א קינסטליכען אופן א בוי-בעוועגונג, כדי אזוי ארום צו שליסען דעם דירה-מאַנגעל, וועלכער האָט געהערשט אין מאַנכע גרעסערע שטעט, אָבער גלייכצייטיג האָבען דערפון נעזאָלט אויך אביסעל פראָפיטירען אזוי צו זאָגען די „אינקאַסענטען" פון נייעם בוי-שטייער — די בעל-בתים.

די דאָזיגע משונה'דיגע פראָיעקטען האָבען דאַן אָנגעטראָפען אויף א מעכטיגען ווידערשטאנד מצד דעם גרעסטען טייל בירגער און זיי זענען אריינגעוואָרפען געוואָרען אין קאָרב.

זינט דאַן האָבען זיך די לעבענס-בעדינגונגען בעדייטענד פערגרעסערט. די בירגער זענען פעראָרימט געוואָרען ביז'ן העכסטען גראַד. פערשטעהט זיך, אז אין רעזולטאַט האָבען זיך אויפ'ן פאָדערגרונט ארויסגערוקט גאַנץ אנדערע פאָדערונגען.

דער וואוינונגס - דעקרעט, וועלכער איז ארויסגעגעבען געוואָרען, כדי צו זיכערן פאַר הונדערטער טויזענדער מענשען א דאַך איבער'ן קאָפּ, האָט נישט קוקענדיג אויף אַלע פראָטעסטען פון די הויז בעזיצער, געשאַפען פאַר זיי גאַנץ גינסטיגע בעדינגונגען. דאָס פאַרמלחמה'דיגע דירה-געלד איז איינגעפירט געוואָרען בהדרגה און ס'איז ביסלעכווייז פערגרעסערט געוואָרען. ביז עס האָט דערגרייכט די גאַנצע הונדערט פראָצענט און איז געוואָרען א סטאַביעלער ציפער.

עס זענען אוועק יאָהרען און היינט שטעהען מיר פאַר א נייער סיטואַציע: מיליאָנען בירגער זענען אין פערלויף פון די לעצטע יאָהרען פולשטענדיג פעראָרימט געוואָרען און דאַרפען אָנקומען צו געזעלשאַפטליכע אונטערשטיצונגען, די רעשט בירגער, כמעט אַלע אָהן אויסנאַהם זענען געצוואונגען געוואָרען גאַנץ בעדייטענד צו רעדוצירען זייער לעבענס-שטייגער. אַפטמאָל זיך אָפּצוזאָגען פון עלעמענטאַרע זאַכען, כדי דורכצוהאַלטען די שווערע צייטען.

אין די אונטערנעהמונגען, סיי פריוואַטע סיי קאָמונאַלע און מלוכה'שע, ווערען כסדר רעדוצירט די פענסיעס, און אזוי ארום ווערט יעדען חודש מעהר אָדער ווייניגער רעדוצירט דער לעבענס-ניוואָ פון בירגער. אפילו די מלוכה, וועלכע איז אַ גרויסער נצרך מוז אונטערן דרוק פון די ניי-געשאַפענע בעדינגונגען מסכים זיין, צו פערקלענערען געוויסע אָפּגעטליכע אָפּצאָהלונגען. אזוי רעדט מען לעצטענס זעהר שטאַרק וועגען רעדוצירען דעם פאָסט-באַהן-טאַריף א. א. איין זאַך איז נאָר געבליבען סטאַביל, ווי כמעט אַג'„אייביגער ווערט" — דאָס איז דירה-געלד,

דאָס איבערלאָזען דירה-געלד אין דער „אוטבערירטער" הויך שאַפט בלי שום ספק א געוואַלדיגע פערטיפונג פון דער ווירטשאַפטליכער אומגלייכקייט צווישען די בעזונדערע שיכטען פון דער בעפעלקערונג און אין רעזולטאַט אויך א זעהר נישט געזונטע סאָציאַלע אַטמאָספער.

אויב די הויך פון דירה-געלד זאָל בלייבען אונפערענדערט וועט דער בירגער אין דער גאָר נאָהענטסטער צוקונפט דאַרפען אוועקגעבען זיין גאַנצע הכנסה דעם הויז-בעזיצער און אַליין אָנקומען צו געזעלשאַפטליכע אונטערשטיצונג.

די קאַטאַסטראָפאַלע סיטואַציע פאָדערט, אז די פרייזען פון אַלץ, וואָס געהט אריין אין מענשליכען געברויך, זאָלען זיך אויסגלייכען כדי צו שאַפען לעבענס-מעגליכקייטען ביי די געענדערטע בעדינגונגען.

די אַקציע פון די לאָקאַטאָרען-פערבאַנדען פון דער פוילישער רעפובליק מוז בעגלייט ווערען מיט דער גאַנצער קראַפט און ענערגיע אויפ'ן געביט פון פערקלענערן דאָס דירה-געלד.

דער קאַמף מוז געפיהרט ווערען אונטער דער לאָזונג פון סאָציאַל - ווירטשאַפטליכער גלייכבערעכטיגונג פון אַלע שיכטען פון דער בעפעלקערונג.

לאָקאַטאָר.

די תוכחה פון טעקסמיסיע'ס אין דער אידישער גאַס.

איך ווייס, אז דער ענין, צו וועלכען איך ריהר מיך איצט צו, איז זעהר א קאָמפליצירטער און דעליקאַטער. איך ווייס אויך, אז מיט מיינע ווערטער, וועל איך אויפהויבען געגען זיך א שטורם פון ביידע צדדים און אפשר מיר שאַפען נאָר שונאים... אָבער דער ענין איז אזא אנגעווערטאָגטער און דרינגענדער אז מ'מוז רעדען דערפון הויך און קלאָר.

עס זענען ביי אונז, אין דער יודישער גאַס, לעצטענס פאָרגעקומען עטליכע עקסמיסיעס איבער אידישע לאָקאַטאָרען. אידישע ארעמע לאָקאַטאָרען. דערונטער אויך איבער א יודישע אינסטיטוציע. די געשרייען, די פראָטעסטען דאָס ציין-קריצעריי און די פויסטען, געגען די דאָזיגע בעלי-בתים מצד דער איד. געזעלשאַפט, איז אין לשער. און ערגער איז, אז לויט ווי מיר הערען, זענען די געריכטען סול מיט אזעלכע עקסמיסיעס פון איד. בע"ב, געגען זייערע איד. לאָקאַטאָרען. און צו וואָס דאָס קאָן דערפיהרען קאָן מען זיך פאָרשטעלען: דאָס ארעמקייט אין דער יודישער גאַס וואַקסט. דערדרוקטע געפאַלענע סוחרים. בעלי-מלאכות און קליינהענדלער, שטעהען פערצווייפעלטע און בעקומען נישט קיין הילף און דאָ קומט דער הויז-ווירט, א יודישער הויז-ווירט און שטעלט איהם ארויס אין גאַס נעהמט ביי איהם צו דאָס לעצטע ארט, ווי דעם קאָפּ אנידערצולייגען, איז א וואונדער, וואָס די איד. געז. איז פערביטערט וואָס זי קריצט מיט די ציין, וואָס עס פאַלען קללות אויף די דאָזיגע אידישע בעלי-בתים...

טענה'ן אָבער די דאָזיגע אידישע בעלי-בתים:

מיט וואָס זענען מיר ערגער פון אַלע אנדערע סוחרים? „איקס" אָדער „איגרעק" האַנדעלט מיט מאַנופאַקטור, אָדער גאַלאַנטעריע, בּאָרגט ער זיינע אידישע קליענטען כך וכך. בעקומט ער נישט בעצאָלט זיין חוב, קלאָגט ער איהם איין, מאַכט זאַיענטשעס מיט ליציטאַציעס און צו ער נעמט אָב ביי איהם די סחורה, אָדער נישט, אָבער באָרגען, באָרגט ער איהם נישט מעהר. און די יוד. געזעלשאַפט וועט דאָך נישט שעלטען אזא איד. סוחר, וואָס בעגעהט אזא אכזריות געגען זיינע איד. קליענטען, מעגען זיי זיין אפילו ווי ארעם, און אזעלכע זאַיענטשעס און ליציטאַציעס און נישט באָרגען מעהר פאַסירען דאָך טאָג-טעגליך... טאָ מיט וואָס זענען מיר, בעלי-בתים, ערגער, וואָס אונזערע סחורה איז — נישט מאַנופאַקטור, נאָר דירות?... און דאָ קומט נאָך די טענה פון בעל-בית. וועגען די פערשידענע שטייערן, וואָס זיי האָבען צו צאָהלען. נישט קוקענדיג צו די לאָקאַטאָרען צאָהלען דירה-געלד אָדער נישט... און — טענה'ן די בעלי-בתים: מיר האָבען לאָקאַטאָרען, וואָס זענען שולדיג דירה געלד, פאַר א יאָהר און מעהר, כמעט וואָס דערגרייכען אין די טויזענדער, מיר שענקען זיי דעם חוב. אדרבא, מיר וועלען נאָך צוצאָהלען (געוועז אויך אזעלכע פאַלען.) אָבער, מעהר באָרגען ווילען מיר זיי נישט...

די איד. געזעלשאַפט האָט רחמנות אויף דעם, אָדער דעם אָרימען לאָקאַטאָר אמת. רחמנות איז א יודישע און א מענשליכע זאַך. אָבער, רחמנות האָבען מיט אונזער קעשענע. דאָס איז דאָך אכזריות לגבי אונז... האָבען מיר געשאַנקען דעם נעדרוקטען לאָקאַטאָר 500 — 1000 זלאָטעס. אָדער מעהר, טאָ זאָל די איד. געז. אויך שטיצען דעם אָרימען לאָקאַטאָר מיט אזא סומע, כדי ער זאָל ווייטער קענען בעצאָהלען דאָס דירה-געלד...

די און אנדערע טענות הערען מיר מצד די בע"ב. טענות נישט גערעכטע און טענות יאָ גערעכטע. אָבער די טענות פון דעם צד, אָדער פון אנדערען צד, וועלען נישט לייכטער מאַכען און נישט אויסהיילען דעם פלאָג פון ד" עקסמיסיעס. דער תהום צווישען די צוויי צדדים וואַקסט וואָס טיעפער, די פערביטערונג ווערט גרעסער און עס קאָן געשעהען אין דער אידישער גאַס זאַכען וואָס וועט אונז קיין כבוד נישט פערשאַפען. עס מוז עפּעס געטוהן ווערען עפּעס אזוינס וואָס זאָל ראדיקאַל פערלייכטערען אָדער לינדערען די עקסמיסיע-פראַגע מיט איהרע טרויעריגע פאָלגען, וואָס שטייט ברענענד אויפ'ן טאָג אָרדנונג. נישט דאָס שאַפען פון לאָקאַטאָרען - פעראייניגן. העלפען דאָ העלפען, פעראייניגן וועלכע עגזיסטירען שוין לאַנג געהען צום גרונד.

איך שלאָג פאָר, צו שאַפען א שיעדס-געריכט (קאָמיסיאַ ראָזיעמטשא) וואָס זאָל בעשטעהן פון 5 — 4 בעלי-בתים און אזא צאָל לאָקאַטאָרען, וואָס פאַר זיי זאָל געבּרענגט ווערען יעדער ארט סכסוך צווישען די בע"ב און די לאָקאַטאָרען. און דער פסק פון אזא קאָמיסיע זאָל האָבען די מאָראַלישע און יורידישע קראַפט. סיי אויפ'ן בע"ב און סיי אויפ'ן לאָקאַטאָר אין דער קאָמפעטענץ פון דער קאָמיסיע זאָל אויך ליגען — אין נויטווענדיגע פאַלען רעאַלע הילף, דורך פערשידענע פאָרמען.

פאַר'ן דאָזיגען פאָרשלאָג וואָלט דאָס „ראַדאָמער לעבען" געברויכט אָבגעבען פּלאַץ, צו א דיסקוסיע, סיי די בעלי בתים און סיי די לאָקאַטאָרען.

זאָל די תוכחה פון עקסמיסיעס אין דער איד. גאַס אָבגעטוהן ווערען!

נ. פ—ג

וועגען מיידלעך, וואָס פאָהרען קיין ארץ-ישראל

א בריעף פון תל-אביב

עס איז בײַ אײַך לעצטענס כמעט ווי א גלויף קיין ארץ-ישראל. עס רייסט זיך אהער נישט בלויז דער חלוץ און די חלוצה, וועלכע קומען צוליב דער אידעע און וועלכע זענען גרייט אויף די גרעסטע קרבנות, נור אויך סתם-יודען און אזעלכע, וועלכע האָבען מיט'ן יודישען לאנד ביז איצט קיין שום שייכות נישט געהאַט, און אפילו אַזעלכע, וועלכע האָבען נאָך מיט א יאָהר, אָדער צוויי יאָהר צוריק געשפּיגען קלעק אויפ'ן ציוניזם און אפילו נישט געוואָלט גלויבען, אַז עס איז דאָ בכלל א יודיש היימלאנד אויף דער וועלט.

און אָט צווישען דעם דאָזיגען עלעמענט פון סתם-יודען — אייגענטליך נישט קיין עולים, נור אמת'ע עמיגראנטען — איז דער מין חיפה גאָרנישט שלעכט פערטרעטען. עס קומען מיידלעך, נישט תמיד גאנץ יונגע, פון אַלע שטעדט און שטעדטלעך אין פוילען אויף צו זוכען ארבייט און אויך אויף צו זוכען... א חתן. ארץ-ישראל איז געוואָרען דאָס „צוגעזאָגטע לאַנד" אין יעדער הינזיכט.

פילאָ וועגען דער חתנים-זוכעריי קאָן איך דאָ קיין עצות נישט געבען. עס איז אמת, דאָ איז א בעסערע לאַגע, ווי בײַ אײַך. קודם אין נישטאָ אזוי פיעל מיידלעך. צווייטענס, עס מערקט זיך א ספּעציעלע נאָכפראגע אויף כלות פון פוילען. מען האָלט זיי פאר שענערע. ערב פסח, בעת דער ערשטער גרויסער עקסקורסיע, זענען טאַקע א סך פון די ניי-געקומענע באלד „פערצוקערט" געוואָרען. אזוי, למשל, האָט זיך לעצטענס אויך געטראָפען מיט אייניגע ראדאָמער, וואָס זענען אהער געקומען. אָבער קומען אהער ספּעציעל דערצו דאַרף מען נישט. עס קאָן זיך אמאָל שאַפען די זעלבע לאַגע, ווי בײַ אײַך: מעהר מיידלעך פון יונגלעך. אָבער סוף כל-סוף איז דער גאנצער ענין אנ'איירעלער און ס'איז שווער ארויסצוזאָגען וועגען דעם אַנ'אַבסאָלוטע מיינונג.

א בעזונדער ענין איז די פראַגע פון בעקומען אַרבייט פאר מיידלעך. עס איז זעהר לייכטזיניג מצד די עלטערן, וועלכע שיקען אַרויס זייערע טעכטער קיין א"י אָהן א שום פאכמעניש פאָרבערייטונג. די מיידלעך, וועלכע ווילען נישט געהן אויפ'ן דאָרף, וועמען ס'ציהט נישט צו די פערספּעקטיוו פון א צוויי יאָהר לערנען זיך אויף די פרויען-פערמעס, כדי שפּעטער אריינצוטרעטען אין א קבוצה, אָדער קבוץ, אָדער ווערען א אינסטרוקטאָרין פאר ערד-ארבייט, בעדאַרפען זיך פ[illegible]הער אין גלות פאכמעניש אויסבילדען, כדי צו קאָנען איינאָרדנען זיך אין שטאָדט.

די מיידלעך, וועלכע מיינען, אַז ס'אין גענוג דאָס מ'זאָל קאָנען אביסעל נייען (נייען פאר זיך. ווי מ'זאָגט), אָדער א ביסעל קאכען, בכדי צו בעקומען ארבייט, האָבען א גרויסען טעות. מען דאַרף קאָנען גוט קאָכען, כדי צו בעקומען ארבייט אלס הויזגעהילפין, און גוט נייען, בכדי צו קריגען ארבייט אלס נייטאָרין.

אממעהרסטען שאנסען איינצואָרדנען זיך אין לאנד האָבען מיידלעך, וועלכע האָבען געענדיגט א שול פאר צושניידען און נייען. ארבייט אין לאנד קאָנען אויך בעקומען די, וועלכע זענען געוואויגט צו ארבייטען אין וועשערייען און בײַ כעמיש פּוצען אנצוגען. ארבייט קאָנען אויך, קען מען זאָגען, בעקומען מאָדיסטינס, פריזירינס, הויזמאָלערינס און שוסטערינס. פאכמעניש אויסגעבילדעטע מיידלעך וואָלטען אויך געקענט ענטוויקלען נייע צווייגען פון הויז-אינדוסטריע, ווי למשל ספּענען קאָאָפּעראטיווען פאר קאַמען-אויסארבייטונגען, שפּיעלצייג פון האָלץ, וואָס וואָלטען לייכט געווען ארויסגעשטופּט אזעלכע אימפּארטירטע אויסארבייטונגען פון אויסלאנד.

א חוץ דעם איז ווערט אָנצומערקען אויף נאָך איין זאַך: ס'רוב מיידלעך פון דער סתם-עמיגראציע זענען אויך שפּראכליך נישט צוגעגרייט צום לאנד. פיעל פון זיי קאָנען נישט קיין וואָרט העברעאיש. מ'רעדט זיך איין, אַז מ'. וועט זיך שפּעטער אויסלערנען — אָבער שפּעטער טאַקי טאָפּט מען דערפאר א וואנד. נישט יעדער יוד אין ארץ-ישראל קאָן יודיש. אָט האָט מיך לעצטענס געטראָפען מיינס א בעקאנטע, א ראדאָמערין. און האָט מיר דערצעהלט, אַז זי האָט געזאָלט צוגענומען ווערען אלס א אָנגעשטעלטע בײַ אַנ'אָנגעזעהענער מאָדיסטין אין תל-אביב, ווי נור אָבער עס האָט זיך ארויסגעוויזען, דאָס זי קען נישט קיין העברעאיש, איז פון דעם גאָרנישט געוואָרען.

א תושב.

א שיין איינגעאָרדנעט
איבערצוגעבען גאַלאַנטעריע-געשעפט
וואָס עגזיסטירט שוין 25 יאָהר אין סאמע צענטער שטאָדט
זשעראָמסקי № 1 פראָנט ערשטער שטאָק
דאָס געשעפט האָט א איינגעפירטע קריסטליכע און יודישע קליענטעלע.
צו ערקינדיגען זיך אויפ'ן אָרט.
מיט אכטונגספול
פירמע **גינצבערג.**

אנ'עקזעקוציע בײַנאכט

אקטועל בילד אין 2 אקטען

פערזאָנען:

דער מאן, זיין ווייב. איהר געליבטער, עקזעקוטאָר, פּאָליציאנט.

א שעהנע לבנה-נאכט. דער געליבטער און דאָס ווייב זיצען אין גאָרטען אויף א באנק און רעדען.

זי: (צום געליבטען) מיין טייערער, מיין געליבטער, איך קלער דאָך שטענדיג וועגען דיר. איך בענק שטענדיג נאָך דיר (זי וויל איהם ארומנעמען).

געליבטער: איך פיהל, אז איך וועל פון זינען אראָב. איך קאָן קיין נאכט נישט דורכשלאָפען. איך דערמאָן זיך, אַז דו מוזט ליגען אונטער איין דאך מיט דיין שלימזל, אין דער צייט, ווען מיין ברענענדיג הארץ לעכצט אזוי שטארק צו דיר, צו דיין שמייכעל, צו דיינע צערטלעכקייטען...

זי: נו וואָס-זשע זאָל איך טאָן, מיין טייערער. אז איך קאָן דאָך אגדערש נישט. איך האָב איהם געבעטען, ער זאָל פאָהרען זיך אָפּרוהען, וויל ער לעצטענס נישט פאָהרען...

געליבטער: מיין שיין קאנאריקעל! דו ווייסט, אַז מאָרגען ווערט פונקט 3 יאָהר, ווען מיר האָבען זיך בעקענט און פערברענגט אין גאָרבאטקע...

זי: איך וואָלט זיך וועלען דאָס אלץ דערמאָנען און איבערלעבען...

געליבטער: איך אויך! ס וואָלט פאר מיר געווען א גרויס גליק!

זי: טאָ גיב, מיין טייערער... א עצה ווי אזוי צו פטר'ן מיין שלימזל אויף מאָרגענדיגע נאכט?

געליבטער: איך קלער טאקי!

זי: (קלערענדיג) איך האָב א פּלאָן!

געליבטער: וואָס פאר א פּלאָן? זאָג, מיין טייערע.

זי: אזוי ווי מיין שלימזל איז שולדיג א שפּאָר ביסעל שטייערען און לעצטענס געהט מען ארום בײַנאכט זוכען אין די שטובען געלד. אזוי, אַז דו וועסט מוזען קומען מאָרגען איינס א זייגער בײַנאכט און שטארק אָנקלאַפּען אין אונזער טיר, וועט מיין פגר מיינען אַז דאָס קלאַפּט דער עקזעקוטאָר, וועט ער אַנטלויפען, וועסטו אריינקומען און מיר וועלען דעמאָלט קאָנען פערברענגען די נאכט אומגעשטערט...

געליבטער: (איבערראשט) א וואוילער פּלאָן! ביזט ווערט חיים איך וואָס פאר דעם פּלאָן. טאָמער וועט ער אָבער דיר נישט גלויבען?

זי: דאָס לאָז איבער פאר מיר. איך וועל איהם שוין צוגרייטען דערצו, נאָר דו זאָלסט זעהן נישט צו פערשפּעטיגען.

געליבטער: פונקט איינס בײַנאכט וועל איך שטארק א קלאַפּ טון אין טיר.

זי: טאָ געדענק, אַז דו זאָלסט ניט פערשפּעטיגען! גיי געזונד און רוה זיך אויס (זי גיט איהם די האנד).

געליבטער: (דריקט שטארק) צום ווידערזעהן מאָרגען איינס בײַנאכט!

זיי געהען פונאנדער.

2-טער אקט

נאָך האַלבע נאכט. דער מאן זיצט ביים טיש אנגעלעהנט און דרימעלט, זיין ווייב ליגט אין בעט און קוקט נערוועז אויפ'ן זייגער.

ז: פאַלג מיך, לעג זיך שלאָפען. ער וועט שוין היינט נישט קומען, באזונדער האָב איך אָפען געלאָזט דעם אונטערשטען גאנג, כדי אזוי ווי דו וועסט הערען קלאָפען, זאָלסטו קענען אנטלויפען.

מאן: יאָ, אנטלויפען, אָבער איך קאָן זיך דאָך ניט אויסטון, איך וועל נישט קאָנען אזוי גיך אָנטהון די הויזען.

זי: טאָ לייג זיך צו אין די הויזען. איך קאָן נישט איינשלאָפען ווען דו זיצסט ביים טיש.

מאן: איך וועל סיי ווי-סיי נישט קאָנען שלאָפען, ווייל ס'שטעלט זיך מיר כסדר פאר דאָס בילד, ווי אזוי מ'האָט בײַ דער אלמנה געמאכט פאָריגע נאכט די רעוויזיע און מ'האָט איהר צוגענומען דאָס לעצטע פערמעגען איהר'ס, א סבירה דער טאָכטערס נדן.

זי: ווער האט דאָס בײַ איהר גע-

שרעקליכע טראגעדיע פון א פינטשעווער יודישע פרוי

דער ערשטער מאז א ראדאמער — דער צווייטער א כינעזער.

פייגע דובראוווסקי איז פריי.

ווער איז פייגע דובראווסקי.

מיט א צייט צוריק איז איהר טראגעדיע שוין געווען בעשריבען אין „ראדאמער קעלצער לעבען". דאס איז א שוידערליך בלעטעל געשיכטע פון א צובראכען פיינליך לעבען פון א עלענדע פרוי פון די היימלאזע פון דער גרויסער וועלט-מלחמה; א יודישע אלמנה מיט צוויי קליינע קינדער אויף די הענד, וועלכע איז געטריבען געווארען אין יענע פינסטערע יאהרען צוזאמען מיט אנדערע צענדליגער טויזענדער יודישע פליטים פון דער פוילישער פראווינץ איבער די שטעדט און שטעדטלעך פון טיף רוסלאנד און סיביר, און האט זיך דערקייקעלט מיט די טרויעריג בעריהמטע ארמעען אזש אויפ'ן ווייטען מזרח ביז כארבין. אין כארבין האט זיך די יונגע אלמנה מיט די צוויי קליינע קינדער, צוזאמען מיט די פיעל אנדערע היימלאזע יודען, אבגעשטעלט אין דעם יודישען עמיגראנטען-באראק. זי האט געהאפט דורכ'ן כארבינער „האיאס" אויסצוגעפינען איהרע קרובים אין אמעריקע און זיך לאזען צו זיי. די זאך האט זיך אבער פארצויגען לאנג. די אמעריקאנער קרובים האבען זיך ניט אבגערופען, און לעבען דארף מען.

פייגע דובראווסקי, וועלכע איז בטבע א פרומע פשוטע יודענע פון דער טיף-פוילישער פראווינץ, האט זיך אונטערגעווארפען דעם גורל. האט געארבעט שווער און ביטער, געזוכט א כשר שטיקעל ברויט פאר איהר מיט די צוויי קינדער. זי פלעגט גיין ארבייטען אלס דינסט, טוהן שווארצע און שווערע טאג-ארבייט, ראמען, קאכען, באקען, זיצען ביי חולאים, וואשען גרעט, פליקען פעדערען און זיך ניט אפזאגען פון קיין שום שווערער ארבייט, אבי צו ערנערען זיך מיט די צוויי יתומים. מיט דער צייט האט אויף דער שטילער שעמעוודיגער, הארעפאשנער יונגער אלמנה געווארפען אנ'אויג איינער פון די כינעזישער וועכטער פון דעם יודישען צענטער פאר היימלאזע און עמיגראנטען. דער יונגער כינעזער האט געקענט אביסעל רוסיש, און האט אנגעהויבען צו דרייען א קאפ דער שטילער, שעמעוודיגער און צוריק-געהאלטענער יודענע.

פון אנהויב האט זיך דאס ווייבעל אפגעטרייסעלט פון איהם, פלעגט איהם דערווייטערען פון זיך און אויסמיידען זיין ניט געבעטענע חברשאפט.

ער איז אבער געווען, ווי עס גיט זיך איין ביי כינעזער, זייער עקשנותדיג און האט בעשלאסען פאר יעדען פריין צו געווינען איהר הארץ. ער האט איהר אנגעהויבען איינריידען, מאכען אלערליי הבטחות, זוכען איהר איינצושפארען ארבייט, ברענגען מתנות אפעלירען צו איהר דלות און ארימקייט דערציילען אז ער האט רייכע קרובים ער פלעגט איהר צוזאגען, אז ער וועט ווערען א יוד. זיך אויסלערנען אלע דינים און אפהיטען יודישקייט לויט אלע דינים. און וועט איהר באדינען און אויף די הענט טראגען. די עלענדע שטילע יודענע איז ביסלעכווייז ווייכער און צוגעלאזטער געווארען.

דער סוף איז געווען, אז פאר פסח, מיט 12 יאהר צוריק האט זיך דער כינעזער געלאזט מל זיין און בעקומען דעם נאמען אברהם בן אברהם טשואן-פאנגדלי.

דעם ערשטען יאהר איז ביי דעם יודישע כינעזער-פארל אוועק כשורה. ס'איז שפעטער געבארען געווארען א קינד. מען האט געפראוועט א ברית כדת משה וישראל, דאס קינד האט זיך געהאדעוועט צוזאמען מיט איהרע צוויי יתומים און איהר לעבען איז געגאנגען נארמאל. נאר מיט דער צייט האט דאס ווייבעל אנגעהויבען בעמערקען קליינע משונה'דיגע ענדערונגען אין איהר יודיש כינעזישען מאן. ער האט אנגעהויבען אוועקגיין אייף לאנג צו זיינע כינעזישע חברים אין כינעזישען שטאט-טייל פון כארבין און זיך צוריקקעהרען א אנגעבלאזענער און אויפגערעגטער. מיט דער צייט האט ער אנגעהויבען פערנאכלעסיגען זיין ארבייט און שארף עקספלואטירען די יודישע פרוי, די לאגע האט זיך אלץ ווייטער מעהר פערשארפט און דער שלום-בית איז צושטערט געווארען.

אברהם בן אברהם האט אינגאנצען אויפגעהערט ארבייטען און האט אנגעהויבען שטארק שיכור'ן און רויכערען אפיום. פלעגט אריינגעמען צו זיך געליבטע כינעזישע פרויען און זיין יודישע פרוי פלעגט ער טרייבען טוהן די שווערסטע ארבייט מיט קינד אויף די הענד און דעם פעררינסט פלעגט ער ביי איהר ארויסנעמען און עס פער'שיכור'ן.

אין דעם כינעזער האט זיך צעברענט סאדיסטישע, אזיאטישע, מאנגאלישע נייגונגען. ער האט אנגעהויבען פייניגען און עקספלואטירען זיין קרבן אויפ'ן שוידערליכסטען אופן, ווען זי האט איהם ניט געקאנט ברענגען איהרע פארדינטע געלט.

די שטילע, שוצלאזע פוילישע יודישע פרוי איז פערוואנדעלט געווארען אין א פאריאגטע און פערשלאגענע שקלאף פון דעם דעספאטישען צעיושעטען כינעזער. יעדע נאכט, ווען די

וכט?

ער: דער עקזעקוטאר!

זי: און ער האט נישט געקוקט און אליין געזוכט?

ער: זעסט דאך!

זי: דו אליין חאסט דאך מיר אויך געהייסען נעמען צו זיך דאס געלד.

ער: איך האב דיר געהייסען? די האסט דאך אליין געוואלט, א סימן דו האסט געזאגט, אז צו אזא שיינע פאדסטאווע פרוי, ווי דו ביסט, וועט דער שיינער עקזעקוטאר נישט האבען קיין חוצפה.

זי: טא איז וואס? איך בין טאקע זיכער, אז אזא דזשענטעלמאן, ווי דער יונגער עקזעקוטאר איז, אז ער וועט מיר נישט באליידיגן מיט אזעלכע זאכן

ער: איך גלויב נישט אין זייער איידעלקייט:

זי: און איך גלויב, אז אויב ס'וועט צו מיר קומען טאקע דער יונגער עקזעקוטאר, וועלכער קומט דא אריין צו אונז אפט קויפען, ער איז זייער א סימפאטישער און א העפלעכער.

ער: (בייז) און דאס ארומקריכען ביי-נאכט איז ביי דיר אזא איידעלע ארבעט פון א דזשענטעלמען?

זי: טא וואס זאלען זיי טאן, אז זיי קענען גישט טרעפען בייטאג מוזען זיי דאך זוכען ביינאכט.

ער: ווי איך זעה, גיסטו זיי גערעכט און דו ביזט צופרידען דערפון.

זי: וואס טשעפעסטו זיך צו מיר און וואס ווילסטו פון מיר מיט אזעלכע גראנדעס וואס הייסט אין בין צופרידע?

ער: האסטו דאך אליין געזאגט אז זיי זענען גערעכט.

זי: וואס האסטו זיך צוגעטשעפעט צו מיר, דו שלימזל איינער, וואס ווילסטו? אז איך זאל וויינען, שרייען, זיך אויפרעגען מיינע קראנקע נערווען — אוי דער קאפ (זי הויבט אן שרייען, חלשן. ער לויפט געשווינד צו איהר און בעטקושט איהר אין די הענד).

ער: נו שוין! זיי מיר מוחל, דו ווייסט דאך מיין טייערע, א גאנצען טאג רעדט מען זיך אן אין קראם ווי א גוטער גוי, כדי צו לייזען א גראשען אויף ברויט. מיין איינציג פארגניגען פלעגט זיין די נאכט, דאס גוטע געלעגער און די ליבע היים, און דו, מיין טייערע. און איצט ווילען זיי דאס ביי מיר אויך צונעמען. וואס טוט מען? וואס הויבט מען אן צו טאן? ווי לויפט מען, וואו ראטעוועט מען זיך פון דעם אומגליק

זי: (נעמט איהם ארום און גלעט אים) זארג נישט, מיין טייערער, סוועט דאך אייביק אזוי נישט זיין. דו ועהסט דאך, כ'בין חרוב קראנק, נערוועאיש, צו וואס זשע דארפסטו מיר אויפרעגען?

ער: נו שוין, מער נישט (ער קושט איהר די הענד) ער פוילעט זיך צו איהר און וויל איינדרימלען).

(פלוצלינג דערהערט זיך א שטארק קלאפען אין טיר, ער כאפט זיך אויף ווי אנ'אפגעבריטער און אנטלויפט).

אויף דער שוועל בלייבט שטיין איהר געליבטער, זי לויפט איהם אנטקעגען מיט פרייד און צושפרייטע אראמס).

ער: איך האב גוט געקלאפט, הא?

זי: זייער גוט! דיינע קלאפ האבען אפילו מיר איבערגעשראקען. (זי לאכט) דו האסט בעדארפט זען ווי מיין שלימזל אין דאס אנטלאפען, ער האט זיך געכאפט פאר די הויזען און היידא! (ביידע לאכען).

ער: (נעמט ארויס פון קעשענע א פלעשעל וויין און שטעלט עס אויפ'ן טיש) דעם וויין האבען מיר געטרונקען דעמאלט, ווען מיר זענען געווען אין טשארניעצקא גורא. היינט האב איך דעם זעלבען געקויפט. אויב דו געדענקסט, האבען מיר געטרונקען פון פלאש, איך האב דיר געגאסען אין מויל אריין! אך ווי גוט דאס איז געווען!

זי: ווי איך געדענק, איז דארט געווען אין פענסיאנאט אזא אטאמאנע, איך בין געלעגען אויף איהר און דו האסט געקניט נעבען מיר. מיין טייערער (זיי מאכען די זעלבע פאזע).

ער: עפן דיין שיין מיילכל, וועל איך דיר אנטרינקען מיט וויין, וועלכער איז דער עדות פון אונזער הייסער ליבע.

זי: (דרייסט) נא, גיס מיין געליבטער! איך וויל זיך היינט אנשיכורן און פארגעסען אין מיין אפגענארט לעבען (ער גיסט איהר אין מויל אריין; ער טרינקט אויך, זיי זינגען ביידע א ליד).

3-טע סצענע

די טיר עפענט זיך און עס קומען

פרוי איז נ״ט געווען ביכולת איהם ברענגען די פערלאַנגטע געלדער אויף שיכרות, פלעגט ער איהר שוידערלעך שלאָגען מיט בייטשען און פּאַמביקעס. דאָס קליין שטיבעלע מיט פערהאקטע טירען און לאָדענס, פלעגט נאכט און נאכט פערוואנדעלט ווערען אין א אמת אינקוויזיציע־קאַמער. ט׳איז דערגאַנגען דערצו, אַז די עטליכע כינעזישע און רוסישע שכנים, הערענדיג די שוידערליכע געשרייען און מיטפילענדיג דעם צער און פיין פון דער אומגליקליכער פרוי, האָבען געוואָרענט דעם כינעזער, אַז אויב עס וועט קיין סוף ניט נעמען דערצו, וועלען זיי איהם בינדען און אָפּפיהרען אין דער פּאָליציי. דער כינעזער האָט זיך אויסגעלאַכט פון די אַלע דראָהונגען און ערקלערט, אַז לויט דעם כינעזישען געזעץ, איז די פרוי דעם מאַנס אייגענטום און דער מאַן האָט דאָס רעכט צו טאָהן מיט איהר, וואָס ער וויל.

זעענדיג, אַז עס וועט ניט נעמען קיין סוף צו איהר שוידערליכען גיהנם, האָט די אומגליקליכע גענומען די קינדער און איז אנטלאָפען קיין שאנכאַי. נאָר דאָרטען האָט זיך אויך קיין באַהעלטעניש ניט געפונען: דער דעספּאָטישער מאַן איז געקומען און האָט איר אומגעקערט קיין כארבין. דאָס קינד האָט ער פון איהר צוגענומען און איבערגעגעבען צו זיינע עלטערן אין א ווייטען וויסטען כינעזישען דאָרף ערגעץ אין דער געגענד פון טשיפו.

דער גיהנום אין ווייטען כינעזישע שטאָדט־טייל פודזיאַלען האָט זיך אָנגעהויבען פינדאָסניי מיט מער אכזריות. דאָ איז שוין קיין שום שוץ ניט געווען, דער כינעזער פלעגט וואָס ווייטער שטעלען נייע און נייע פאָדערונגען. ער פלעגט פערלאַנגען זי זאָל ציען געלד ביי די יודען פאר איהם. די אומגליקליכע פלעגט זיך פרובען אָפּבעטען, צוזאָגען און נאָכדעם ניט קענען נאָכגעבען זיינע פאָדערונגען. עס פלעגען זיך דאַן אָנהויבען נייע אינקוויזיציעס און צום שוידערליכען פיין פון דער אומגליקליכער פלעגט קיין סוף ניט נעמען. שפּעטער איז קיין טשופו אַראָפּגעקומען צום כינעזער א ברודער, וועלכער האָט איהם דאָס קליין קינד צוריקגעבראכט. דאָס קליין קינד, זייענדיג אַנדערהאַלבען יאָהר אין טיף־כינעזישען דאָרף, איז פערוואנדעלט געוואָרען אין א קליין כינעזערל, האָט ניט פערשטאַנען דער סוטערט רייד און פלעגט זיך שרעקען פאר דער מוטערס רייד און פלעגט זיך שרעקען פאר דער מוטער און איהרע קינדער.

די לעצטע צייט האָט דער כינעזישער מאַן אָנגעהויבען סטראַשען דער יודישער פרוי, אַז ער וועט איהר ערמאָרדען מיט אַ האַק. יערע נאכט האָט ער איהר, אַ חוץ די קלעפּ און אנדערע ענוים, אָנגעהויבען פייניקען מיט טוידט־דראָהונגען מיט א האַק אין האַנד. און אין איינעם פון אזעלכע שוידערלעכע מינוטען. ווען אינמיטען נאכט, הינטער פערהאקטע טיר און פענסטער, האָט דער כינעזער אָנגעהויבען זי עקזעקוציע פון פאַכען מיט דער האַק איבער׳ן קאָפּ פון דער אומשולדיקער, האָט די אומגליקליכע פרוי, אין אַ מאָמענט פון מורא, ארויסגעריסען די האַק פון זיינע הענט און א שמעטער געטאָן מיט׳ן גאַנצען אימפּעט איבער׳ן מח פון אָיהר פייניקער. דער כינעזער איז געפאַלען אין א טייך בלוט טוידט אויפ׳ן אָרט. פייגע דובראָווסקי האָט באַלד ארויסגעכאַפּט די שלאָפענדע קינדער פון בעט און האָט זיך אוועקגעלאָזט אין דער פינסטערער נאכט גלייך צום נאָענטסטען פּאָליציי־בעצירק.

„ארעסטירט מיר, אָיך האָב נאָר וואָס דערהרגעט מיין מאַן״ — האָט די אומגליקלעכע ערקלערט, איבערגעגעבענדיק זיך אין דער הענט פון דער פּאָליציי. דאָס קליינע קינד האָט אויף כינעזיש דערציילט דער פּאָליציי די איינצעלהייטען וועלכע ער האָט געזען ליגענדיג וואַכערהייט. ווי אזוי די מאַמע האָט דעם טאַטען דערהרגעט.

די רייד פון דעם 3 יעהריגען קינד, דעם יודישען כינעזער׳ל, האָבען פיגורירט אין פּראָטאָקאָל פון דער בעשולדיגונג.

דער פּראָצעס איז פאָרגעקומען אין כארבינער כינעזישען קרייז־געריכט.

דער אורטייל איז געווען אַ קורצער און א שארפער: אייביגע טורמע. די אומגליקליכע האָט גע׳חלש׳ט און מ׳האָט איהר פון געריכט ארויסגעטראָגען אויף די הענד צו דער טורמע־קאַרעטקע. איהר אַפּעלאַציע אין העכערען כינעזישען געריכט אין פעקין איז אָבגעוואָרפען געוואָרען לויט׳ן כינעזישען בעגריף. אויב א פרוי הרג׳עט דעם מאַן איז קיין שום בעגנעדיגונג ניטאָ.

פייגע דובראָווסקי איז אריינגעוואָרפען געוואָרען אויף איהר גאַנצען לעבען הינטער די דיקע אייזערנע קראַטעס, צווישען די שווערע און נאַסע פינסטערע ווענט פון דער כארבינער תפיסה אין דער אָפּטיילונג פאר פרויען. איין שוצלאָזע יודישע פרוי צווישען 40—30 רוסישע באַנדיטקעס, מערדערינס, פּראָסטיטוטקעס און שווערע קרימינעלע פערברעכערינס.

די ערשטע 3 טעג האָט זיך די אומגליקליכע געפונען אין טורמע צוזאַמען מיט איהר 3־יאָהריגען קינד, דעם יודישען כינעזעריל. אויפ׳ן 4־טען טאָג האָט אַ געריכטס־בעאַמטער אוועקגענומען פון איהר דאָס קינד און איבערגעגעבען איהם אין רשות פון כינעזישען פּראָקוראָר.

איצט, נאָך 9 פיינליכע יאָהרען פון שמאַכטען צווישען די ענגע, פינסטערע 4 ווענט פון דער קרימינעלער תפיסה, איז זי ארויס אויף דער פריי — אַ דאַנק דער אמנעסטיע פון דער נייער רעגירונג פון מאַנטשו גאָ. ס׳זענען בעפרייט געוואָרען אַ סך קרימינעלע פערברעכער און צווישען זיי אויך די יודישע פרוי פייגע דובראָווסקי, פון פינטשעוו, קיעלצער גובערניע. זי איז אַרויס אָנ׳עלענדע אויסגעשעפּטע און צובראָכענע און דאַרף אָנהויבען א נייע לעבען אויף דער פריי. דער גרויסער קאָנטראַסט, דאָס אריבערגעהן פון דער פינסטערער תפיסה אין דער ליכטיגער וועלט, האָט אויף איהר די ערשטע עטליכע טעג געווירקט אַזוי, אַז זי טוליעט זיך אין די ווינקעלעך פון איהר ענגען צימעריל. זי איז ניט געוואוינט צו אָזוי פיל ליכט און פרייהייט. זי הויבט אָן ביסלעכווייז קומען צו זיך און זיך אויסטשוכען פון דעם שרעקליכען קאָשמאַר. איהרע 2 אייגענע קינדער פון דעם ערשטען ראַדאָמער מאַן האָבען אויך ניט גוט געענדיגט. די טאָכטער האָט זיך פון פיין און בזיון אויפגעהאָנגען. דער בחור׳ל ליגט קראַנק אין שאנכאַי אויף שווינדזוכט און דאָס קינד פון דעם כינעזער ווייס מען ניט וואו ער איז אהינגעקומען.

ארײַן דער עקזעקוטאָר מיט׳ן פּאָליציאַנט. „ער״ און „זי״ באַמערקען זיי נישט. נאָר ווען דער עקזעקוטאָר רופט אויס איהר מאַנס נאָמען, שפּרינגען זיי ביידע אויף דערשראָקען. ער וויל לויפען צום טיר, דער פּאָליציאַנט פאַרהאַלט איהם, זי שטאַמעלט אומבעהאָלפען.

זי: דאָס איז... מיין מאַן איז דאָס.

עקזעקוטאָר: [צום פּאָליציאַנט] בעזוכט דעם אַביוואַטעל, ער דאַרף איינצאָלען 495 מיט 18 גראָשען שטייערען!

פּאָליציאַנט: די הענד אין דער הויך!

ער: איך בין דאָך נישט בכוח אזוי פיל צו צאָלען פאר... אוא... פאר...

פּאָליציאַנט: איבריגע רייד. שטייערען מוז מען צאָלען!

זי: (גלעט איהם) מיין טייערער! באַרויק זיך, דו מוזט דאָך באַצאָלען. א נישט וועט דאָך קומען צו א סקאַנדאַל!

ער: וואָס רעדסטו. ס׳איז דאָך מיין גאַנץ פאַרמעגען, מער פאַרמאָג איך דאָך נישט.

זי: און איך? דו האָסט דאָך מיר ליב, אמת?

ער: יאָ אָבער איך האָב דאָך אָבער..

זי: איך בעט דיר. רעג מיך נישט אויף, איך גיי חלשן (זי הייבט אָן שרייען און ספּאַזמירען).

דער פּאָליציאַנט בעזוכט איהם און געפינט ביי איהם דאָס געלד. דער עקזעקוטאָר גיט איהם א קוויט, זי ספּאַזמירט. ער שטעהט א צעטומעלטער און האַלט אין האַנד דעם קוויט.

(פאָרהאַנג)

ש. ע.

סוחרים־פעראיין בעדראָהט פון א עקסמיסיע

דאָס פּאַראַליזירטע, כמעט גענצליך אָבגעשטאָרבענע געזעלשאַפטליכע לעבען אין ראַדאָם האָט לעצטענס צו פערצייכענען נאָך א טרויעריגען פאַקט:

א עקסמיסיע אויפ׳ן סוחרים־פעראיין.

דער הויזווירט פון לובלינער 18 האָט אָנגעקלאָגט דעם סוחרים פעראיין אין געריכט, אַז ער צאָהלט נישט קיין דירה־געלד און געפאָדערט דערביבער אַ עקסמיסיע.

דאָס געריכט האָט אָנערקענט די טענות פון הויז־ווירט ה׳ ניימאַן און איהם צו׳געפּסק׳ענט אַ עקסמיסיע.

דער דאָזיגער פאַקט זאָגט גענוג עדות ווי אזוי די ראַדאָמער יודישע סוחרים בעציהען זיך צו זייער אינסטיטוציע און ווי אזוי זיי זאָרגען וועגען איהר עגזיסטענץ.

שוין העכער 10 יאָהר עגזיסטירט דער סוחרים־פעראיין. דאָס גרינדען איהם האָט געקאָסט גענוג מיה און אָנשטרענגונג און וויפיעל קריטיק מ׳זאָל איהם נישט פאַרוואַרפען האָט ער דאָך דורך דער צייט בעדייטענד אויפגעטוהן לטובת די סוחרים און פערטיידיגט ווי פיעל ער האָט נאָר געקענט זייערע אינטערעסען. דער ראַדאָמער יודישער סוחר ווייסט אָבער גאַנץ ווענ׳ג דאָס אָבצושאַצען און שוין לאַנג איז איהם אַלץ איינס, צי ס׳עגזיסטירט יאָ, אָדער ס׳עגזיסטירט נישט א סוחרים־פעראיין. אין א עת צרה, ווען ער ווערט בעדראָהט פון פערשידענע גזירות דערמאָנט ער זיך אין סוחרים־פעראיין און קומט צולויפען נאָך הילף, נאָך רעטונג. אָבער פאר דעם און אפילו דערנאָך איז איהם גאַנץ גלייכגילטיג די עגזיסטענץ. דער גורל פון זיין אייגענע אינסטיטוציע און ער פרעגט נישט און ער וויל צומאָל נישט וויסען פון וואַנען דער סוחרים־פעראיין האַלט זיך אויס און צי ער האָט כאָטש צו בעצאָהלען דירה־געלד.

אזא אינדיפערענטע, קאַלטע בעציהונג האָט דערפיהרט דערצו, וואָס דער

פּראָצעס ביי פּערמאַכטע טהירען

שוועסטער און ברודער ווערן געמשפּט פאַר אנהאַלטן אינטימע בעציהונגען

דער 36-יעהריגער מיכאל מאי מיט זיין 25-יעהריגע שוועסטער אַניעלא זע-נען געזעסען די טעג אויף דער בע-שולדיגונג'ס-באַנק אין היגען קרייז-געריכט.

שוועסטער און ברודער זענען בע-שולדיגט געוואָרען, אז זיי האָבען גע-לעבט צוזאמען און געהאַט צווישען זיך אינטימע בעציהונגען.

אין דאָרף קאַרלוב ראַדאָמער פּאָוויאַט וואו זיי וואָהנען האָבען די שכנים גע-האַט א חשד אויפ'ן צוזאמענלעבען פון שוועסטער און ברודער, ביז איינ-מאָהל האָט מען אין גאַנצען דאָרף גענומען הויך רעדען, אז זיי לעבען ווי מאַן און ווייב. אין דאָרף איז געוואָ-רען א גרויסע אויפרעגונג. אזוי, אז דער אָרטיגער פּאָסטערונעק האָט זיך דערפון דערוואוסט און צוגעצויגען שוועסטער און ברודער צו פעראַנט-וואָרטליכקייט, פּערפירענדיג בעגען זיי א פּראָצעס.

ס'זענען אייסגעהערט געוואָרען 6 עדות פון די נאָהנטע שכנים אין זעל-בען דאָרף. די עדות ערקלערונגען און בכלל דער גאַנצער פּראָצעס איז גע-פיהרט געוואָרען ביי פערמאַכטע טהירען.

נאָך פערענדיגען די געריכט'ס פער-האַנדלונגען ווען מ'איז געגאַנגען אויס-לייענען דעם אורטייל איז דער געריכט'ס זאַהל צוריק געעפענט געוואָרען און ס'איז אריינגעלאָזט געוואָרען דער צייטיגער עולם.

דאָס געריכט, נאָכ'ן פעסטשטעלען, אז בעשולדיגטע זענען ווירקליך בעגאַנ-גען א פערברעכען אויפ'ן עראָטישען באַדען האָט פער'משפּט שוועסטער און ברודער צו איין יאָהר תּפיסה יעדען בעזונדער.

שוועסטער און ברודער האָבען רו-היג אויפגענומען דעם אורטייל. זיי האָבען זיך אָנגעקוקט און די גאַנצע צייט פון אויסלייענען דעם משפּט גע-וואָרפען איינער אויפ'ן צווייטען בליקען פיל חרטה ווי זיי וואָלטען גרייט גע-ווען מקבל צו זיין די האַרבסטע שטראָף.

וועלכע האַנדעלס-ביכער דאַרפען פיהרען קליינהענדלער און האַנדווערקער

די קליינע סוחרים. און קרעמער, די וואָס האָבען דריטע און פערטע קאַטע-גאָריע מוזען אויך איינפיהרען האַנ-דעלס-ביכער.

די דעטאַליסטען, קליינע סוחרים און קרעמער זענען אָבער אין דער בעק-וועמער לאַגע, וואָס זיי קאָנען איינפיה-רען די פעראיינפאַכטע בוכהאַלטעריע. זיי דאַרפען זיך שוין גישט צופאַסען פונקט צו די האַנדעלס-קאָדעקסען, וואָס די מיניסטעריאַלע פעראָרדנונג פון 13|4 1932 געדרוקט אין דזיענניק אוס-טאַוו נומער 41 האָט פאַר די קליינע סוחרים איינגעפיהרט דאָס רעכט צו פיהרען פעראיינפאַכטע האַנדעלס-ביכער.

די פעראיינפאַכטע ביכער קאָנען פיהרען נאָר סוחרים וואָס האָבען דרי-טע און פערטע קאַטעגאָריע, ווי אויך די סוחרים וואָס פיהרען א קליין-האַנ-דעל מיט לוקסוס-ארטיקלען און האָבען צווייטע קאַטעגאָריע. פעראיינפאַכטע האַנדעלס-ביכער קאָנען אויך פיהרען האַנדווערקער און פאַבריקאַנטען, וואָס האָבן פּאַטענטן 5, 6, 7, און 8 קאַטעגאָריע און כוהרים „סקופּ" 3 און 4 קאַטע-גאָריע.

אונבעדינגט ריכטיגע האַנדעלס-ביכער אזוי ווי דאָס פאָדערען די האַנדעלס קאָדעקסען מוזען פיהרען סוחרים 1. 2 קאַטעגאָריע, ווי אויך פאַבריקען פון די ערשטע פיער קאַטעגאָריעס.

מען מוז אויך בעמערקען, אז די סוהרים פון דריטע און פערטע קאַטע-גאָריע וואָס וועלען איינפיהרען איינפאַ-כע האַנדעלס-ביכער וועלען געניסען פון שטייער הנהות צוגלייך מיט די סוהרים פון ערשטע און צווייטע קאַ-טעגאָריע וואָס פיהרען ריכטיגע האַנ-דעלס-ביכער.

נישט קוקענדיג אויף די בעמיהונגען פון די מאסנעבענדע הירטשאפטליכע אָרגאַניזאַציעס, וועגען דער פראגע פון די האַנדעלס ביכער, דאַרפען אַלע סוח-רים, קרעמער און האַנדוועקער דאָס שוין נעמען זאָרגען וועגען איינפיהרען האַנדעלס-ביכער.

אין צוזאמענהאַנג מיט דעם דאַרפען זיך אַלע ראַדאָמער סוחרים און האַנד-ווערקער ווענדען אין די:

Biuro „**UNITAS**"
Radom Żeromskiegr 34

וועלכע ווערט געפיהרט דורך א רוטי-נירטען און קוואַליפיצירטען בוכהאַלטער פיהרט איין האַנדעלס-ביכער (איינפאַכע אדער ריכטיגע) לויט די לעצטע שטייער פעראָרדנונגען און פאָדערונגען פון שטייער אמט פאַר א מינימאַלען חודש אָבצאָהל. ערטיילט אויך פאַראַדעס אין בוכאַלטעריע און אין שטייער ענינים.

2—7

MYDŁO Kollontay z PRALKĄ JEST LEPSZE.... pierze, chroni, oszczędza

Złoty medal na wystawie w Katowicach 1927

Genaral. przedstawicielstwo na okręg kielecko-radomski

DOM HANDLOWO-KOMISOWY M. CUKIERMAN KIELCE

ul. Sienkiewicza 32, Telefon 4-55,

געהיימניספולע גניבה אין דער ראַדאָמער גמינע

מען רעדט נישט יעצט פון דער רא-דישער גמינע.

די גניבה וועגען וועלכער מ'רעדט זיך דאָ איז געשעהן אין „אוזשאָנד" פון דער ראַדאָמער גמינע

דאָ נישט לאַנג, אין קוויעטשיען, איז אין ראַדאָמער גמינע-אוזשאָנד אויסגע-פיהרט געוואָרען א גניבה ביי געהיימ-ניספולע אומשטענדען

אין דערמאָנטען „אוזשאָנד" איז גע-שטאַנען א קופערט, וואָס איז געווען אריינבעשלאָגען מיט בלעך. דער ראָזי-גער קופערט האָט צייטווייליג געדיענט אלס קאַסע, וואו ס'איז געלעגען געלד און טאַקע פון דאָרט האָט מען ארויס-געגנב'עט 787 זלאָטעס, וואָס איז געווען בעשטימט אויסצוצאָהלען אַלס שטיצע פאַר ארבייטסלאָזע.

מ'האָט קיינעם נישט געכאַפּט ביי דער האַנד. אָבער דאָס, וואָס די פּושקע מיט נדבות פאַר ארבייטסלאָזע איז נישט גע-ווען גערירט, און דער פאַקט, וואָס דער קופערט איז נישט געווען אויפגעריסען מיט וויטרינעס אזוי ווי ביי א איינברוך. אויך דאָס וואָס דער סעקרעטאַר טוטשינסקי פלעגט טיילמאָהל נישט נעכטיגן אין דער היים און ס'האָבען זיך געטראָפן פאַלען. וואָס ער פלעגט קומען ביינאַכט אין גמינע-לאָקאַל נאָך געלד, וואָס ער האָט האָט ארויסגענומען פון קופערט — דאָס אַלץ האָט געוואָרפען אויף איהם אַ חשד אַז ער האָט געזאָלט בעגעהן די גניבה. און טאַקע אונטער דער דאָזיגער בע-שולדיגונג איז ער געשטאַנען פאַר'ן געריכט, וואו ער האָט געפּרובט וואַרפען די שולד אויף זיין געהילף פורגע.

אויפ'ן פּראָצעס האָט דער וואָזשני ערקלערט, אַז דעם שליסעל פון קופערט האָט דער סעקרעטאַר באַהאַלטען אין דער ביורקע און דעם שליסעל פון דער ביורקע צוגענומען צו זיך; דאַגעגען טוטשינסקי האָט געטענה'ט, אַז דעם שליסעל פון קופערט האָט ער שטענדיג בעהאַלטען צווישען די ביכער.

נאָך די ערקלערונגען פון די עדות און די רעדעס פון די צדדים האָט דאָס געריכט טוטשינסקי'ן פרייגעשפּראָכען מיט'ן מאָטיוו וואָס קיין קאָנקרעטע. פאַקטען און בעווייזן זענען נישטאָ און די גניבה האָבען געקענט אויספיהרען אַנדערע מענשען, וואָס האָבען זיך געפונען אין לאָקאַל פון גמינע-אוזשאַנד.

בורזשעט פון סוחרים-פעראיין, איז כסדר געוונקען אין דעפיציטען אזוי לאַנג, ביז ס'האָט זיך ענדליך געשאַפען אַזא לאַגע, אַז ער איז שולדיג אַזאַ סכום דירה געלד, אַז מ'זאָל אויף איהם ארויסבעקומען אַן עקסמיסיע.

זאָלען די ראַדאָמער יודישע סוחרים זיך פאַרט דערמאָהנען אין זייער אינ-סטיטוציע און נישט לאָזען איהם אונ-טערגעהן, וואָרום אויב ווערט די עקס-מיסיע אויסגעפיהרט און זיי פערלירען דעם לאָקאַל שטעהט פאַר די געפאַהר אַז דער סוחרים-פעראיין זאָל איינגאַנ-צען אראָב פון דער געזעלשאַפטליכער ארענע און דאַן וועלען די ראַדאָמער סוחרים אַ סך בעדויערען, ווייל ס'וועט נישט זיין ווער ס'זאָל רעדען אין זיי-ער נאָמען און ווער ס'זאָל זיי רעפּרעזענ-טירען אין וויכטיגע מאָמענטען, ווען זיי וועלען זיך נויטיגען אין א פעראייניג-טען כח און אין א אָפיציעלער פאַר-שטעהערשאַפט, וואָס זאָל אינטערוועני-רען, רעאַגירען און פערטיידיגען.

זאָלען די ראַדאָמער יודישע סוחרים ראַטעווען אין די לעצטע מינוטען זיי-ער אינסטיטוציע און טוהן עפּעס, אַז די עקסמיסיע זאָל נישט רעאַליזירט ווערען, ווייל אויב פערלירען זיי דעם לאָקאַל פערלירען זיי אַלץ.

דער יודישער בוכהאלטער.

(צו דער גרינדונג פון א יודישען בוכהאלטערי-פעראיין אין ראדאם.)

נישט איינמאהל איז שוין אויסגעקומען צו מאכען א פרוב צו שאפען א יורישען בוכהאלטערען-פעראיין אין ראדאם. עס האט שוין זאגאר אמאל עקזיסטירט א לענגערע צייט. ער איז אבער צופאלען א דאק פערשידענע עלעמענטען, וועלכע האבען זיך אריינגעריסען און פערוואנדעלט דעם פעראיין אין א פארטייאיש קרעמעל. עס איז שוין ביי אונז אזא מינהג, אז טאמער שאפט זיך עפעס א געזעלשאפט, אדער א פעראיין דאן געפינען זיך פערשידענע אפוטרופסים, וועלכע קאנען נעבעך נישט צו זעהן, אז א יודישער פעראיין זאל אזוי זיין יתום'דיג און נישט האבען קיין אפוטרופים איבער זיך, און עס הויבט זיך אן מחליקתן, רייבעדייען, סכסוכים און אונצווישען פאלט די אינסטיטוציע.

די געשיכטע פון די יורישע פעראיינען אין ראדאם איז עהנליך צו שלום עליכמ'ס מעשה פון די יודען מיט די קאזאקען: אז די שלאגסט מיין יוד וויל איך אויך נישט שאנעווען דיין יוד... מען האט זיך טאקע אנגענומען פאר די יודען... אבער גאר דאס זענען זיי ארויס צעקיילטע, צעביילטע..

ראדאם אלס גרעסערער האנדעלס-צענטער אמאהל, האט שטענדיג אויסגעהאלטען א גרעסערע צאהל בוכהאלטערען, וועלכע האבען אבער געהאט די מעלה, וואס זיי זענען געזעצען אויף שטענדיגע פאסטענס און גראד נישט קיין שלעכטע פענסיעס בעקומען, ווייל די געשעפטען און גרויסע פאבריקען זענען אויך נישט שלעכט אוועקגעשטעלט געווארען, און דער בוכהאלטער איז געוועזען א מיטארבייטער אין געשעפט. מען האט איהם טראקטירט ווי א פערזאהן, וועלכע נעמט א אקטיווען אנטייל אין געשעפט, און א דאנק איהם ווייסט דער איינענטימער שטענדיג ווי זיין געשעפט זעהט אויס.

אין דער מלחמה-צייט איז דער בוכהאלטער כמעט ווי ארויסגעווארפען געווארען פון זיין פאך, מען האט געשמוגעלט, געהאנדעלט, געוואנדעלט. יעדער מסחר האט געברענגט זיינע רוחים; דער בעל הבית איידער ער האט געקויפט דאס פעקיל האט שוין פאראויס בערעכענט וויפיעל עס וועט איהם בלייבען פראפיט און אויך דער בוכהאלטער האט זיך געמוזט איבערווארפען אויף האנדעל און שמוגעל, זעהענדיג אז ביי דעם לעצטען קאן מען גיכער פערדינען א גראשען.

נאך דער מלחמה ווען פוילען האט זיך גענומען איבערבויען, און מען האט אנגעפאנגען די בעפעלקערונג בעלאסטען מיט פערשידענע שטייערען, ווי אומזאץ שטייער, פערדינסט-שטייער א.ז.וו. און די בעפעלקערונג האט זיך ארומגעזעהן, אז די שאצונגס-קאמיסיע שאצען אויפ'ן אויג מעהר ווי פיל דער ווירקליכער אומזאץ בעטרעפט און עס דראהען פאר פולע געשעפטען א רואינע האבען זיך א טייל סוחרים מישב געווען און אנגעפאנגען איינפיהרען ביכער.

פארדאס טהוען די בעלי-בתים די בוכהאלטערען די גרעסטע טובה מיט דעם וואס זיי פיהרען ביכער. אז איהר קומט צו אזא בעל-הבית מאכט ער אייך גלייך אויפ'ן ארט א חשבון. ער גיט אייך צו פערשטעהן, אז אייגענטליך ברויכט ער נישט וויסען, ווי זיין געשעפט זעהט אויס, ווייל ער ווייסט גאנץ גוט אז זיין געשעפט ליגט אין דער ערד, נאר וואס דען? צוליעב די שטייערען, ווען נישט די שטייערען וואלט ער אייך איבער די שוועל נישט אריבערגעלאזט; מילא קומט אויס לויט זיין חשבון, אז איהר ברויכט איהם נאך צו צאהלען, אדער דער שטייער-אמט ברויכט אייך פענסיע צו צאהלען, און ער גיט אייך אויך צו פערשטעהן, אז ביי איהם וועט איהר גענוג האבען $1/2$ שעה א טאג און 3 מאהל וועכענטליך, און דערפאר מוזט איהר יאך ארבייטען פאר האלב געלד.

ער וויל גאר נישט נעמען אין אכט אז דער בוכהאלטער אין יעצטיגען מאמענט האט נאך א פיעל שווערערע און וויכטיגערע און פעראנטווארטליכערע אויפגאבע, שאפט זיך איינמאל קאמפליקאציעס און דער שטייער-אמט אנערקענט נישט די ביכער פון א געוויסען בוכהאלטער דאן מעג יענער געמען א טארבע און געהן איבער די תייוער... קיין שום בעל הבית וועט איהם שוין קיין ארבייט נישט געבען.

און שולדיג אין דעם פאל איז בעשטימט דער בעל הבית, וועלכער באגאטעליזירט אליין די ארבייט, מורא האבענדיג טאמער וועט דער בוכהאלטער ברויכען צו זיצען נאך א ביסעל דאן וועט עס איהם דארפען קאסטען נאך א פאר גילדען.

און דער בוכהאלטער ווערט פערוואנדעלט אין א מין מאטאר, אדער א מנחם מענדעל. וועלכער לויפט פון איין געשעפט צום אנדערען אריינכאפען א טאג פרנסה.

לעצטענס צוליב דעם נייען שטראף-קאדעקס לויט וועלכען גרופען סוחרים וועלען זיין געצווינגען צו פיהרען ביכער וועט דער יודישער בוכהאלטער אפשר האבען פרנסה. מען מוז אבער זיך ארגאניזירען. דער פעראיין ברויכט אונבעדינגט געשאפען ווערען. דער יודישער בוכהאלטער, וועלכער ווערט ביי זיין ארבייט איינגעהויקערט, איינגעדארט פערלירט די ראיה, פון צופיעל זיך גראבלען אין די טויטע בוכשטאבען, און ער ברויכט זיכערען זיין פרנסה, וועלכע איז נישט ערגער ווי אנדערע פאכען. מען מוז אבער מיט אלע כחות זיך געגענשטעלען יעדער ארט פארטיי-שאוויניזם און דער פעראיין מוז בלייבען א אומפארטייאישער. דאן וועט ער עגזיסטירען. און זארגען פאר די אינטערעסען פון יודישען בוכהאלטער.

א בוכהאלטער.

w lecie
pasta do obuwia
Erdal
we wszystkich kolorach

וואס איז מיט'ן געלד

וואס די עלעקטראווניע האט צוגעטיילט אלס הלוואות פאר די ראדאמער בענק?

ווי די לעזער געדענקען איז אין ראדאם געפיהרט געווארען א אקציע מיט'ן צוועק אויסצווירקען געוויסע הנחות ביי דער ראדאמער עלעקטראווניע. אין צוזאמענהאנג דערמיט זענען אבגעהאלטען געווארען גרעסערע פערזאמלונגען פון די היגע סוחרים און האנדווערקער אויף וועלכע ס'זענען ארויסגעשטעלט געווארען פערשידענע פאדערונגען. צווישען אנדערע איז דאן אויך אנגענומען געווארען א רעזאלוציע אז די איינגעפלאסענע קוציע-געלדער פון די אבאנענטען זאל די עלעקטראווניע ערטיילען אלס קרעדיט די היגע קאאפעראטיווע בענק, וועלכע זאלען קאנען ענטוויקלען א ברייטע טעטיגקייט אויפ'ן געביעט פון געבען הלוואות זייערע מיטגלידער.

די פארשטעהער, וואס האבען נעפיהרט אונטערהאנדלונגן מיט דער דירעקציע פון דער עלעקטראווניע האבען פארגעשטעלט פאר דער לעצטער א אויספיהרליכען מעמאריאל מיט אלע פאדערונגען און ביזונדערס זיך אבגעשטעלט אויפ'ן פונקט קרעדיט.

די עלעקטראווניע איז איינגעגאנגען אויף געוויסע הנחות, און וואס שייך דעם קרעדיט פאר די בענק האט זי פילשטענדיג מסכים געווען, נאר בתנאי, אז די בענק, וואס וועלען בעקומען דעם קרעדיט פון די אבאנענטען-קויציעס זאלען געבען ענטשפרעכענדע גאראנציעס.

ווי מיר הערען האט די עלעקטראווניע שוין נעגעבען א געהעריגע סומע וועלכע זאל האבען שוין איינגעלעגט געווארען אין דער ווארשאווער האנדעלס באנק און ס'האלט דערביי אז די בענק פאר וועלכע דאס געלד איז בעשטימט זאלען געבען בטיחות'ען.

ווי מיר ווערען געוואהר ליגט שוין דאס געלד א געווימע צייט און קיינער פון די בענק (די יודישע) מעלדעט זיך נישט נאכ'ן קרעדיט.

ס'איז טאקע אין פלוג אונפערשטענדליך די סבה פארוואס א באנק זאל זיך היינטיגע צייט אבזאגען פון צוגענגליכען קרעדיט מיט וועלכען זי וואלט בעקאנט אויסברייטערען. איהר הלוואה טעטיגקייט און א סך פון איהרע מיטגלידער געקענט שטעלען אויף די פיס.

אז די מניעה זאל זיין וואס די יודישע בענק האבען נישט קיין געהעריגע גאראנטיעס צוגעבען, דאס לאזט זיך נישט גלויבען. בלייבט טאקע א קשיא: פארוואס?

אנאנסען
אין
ראדאמער
קעלצער
לעבען"
האבן דעם גרעסטען
ערפאלג

די ווארשאווער האנדעלס-באנק אין ראדאם ערטיילט הלוואות געגען איינלעגען סחורה-פקדונות

לעצטענס האט די ראדאמער אבטיילונג פון דער ווארשאווער האנדעלס-באנק אבגעקויפט די ריזיגע מאגאזינען פון דער גארבעריי „גאוואשטש“, וועלכע געפינען זיך אויף לובלינער 102. אזוי-ארום האט די באנק די מעגליכקייט אנצונעמען אויף לאגער פערשידענע סחורות. א דאנק די נייע מאדערנע איינריכטונגען פון די מאגאזינען ווערען די סחורות גוט קאנסערווירט און געפינען זיך אונטער א זארגפעלטיגע שוץ און פערזיכערונג.

אין צוזאמענהאנג מיט'ן ערווערבען די נייע מאגאזינען דורך דער באנק און איהרע פארשטעהענדע פלענער האט אונזער מיטארבייטער געהאט א געשפרעך מיט'ן ניי-נאמינירטען דירעקטאר ה' פראנטשישעק מאיעווסקי. דער נייער דירעקטאר, וועלכער שטט אנב אין די פינאנץ קרייזען אלס זעהר א ענערגישער מענש האט אינפארמירט, אז די באנק וועט צווישען אנדערע אפעראציעס, ערטיילען הלוואות אויף די אריינגעלעגטע סחורות אין איהרע מאגאזינען. ד"ה, אז די מאגאזינירטע סחורות וועלען דיענען אין דעם פאל אלס משכנות אויף די ארויסגעגעבענע הלוואות.

בכלל ווערט דורכ'ן נייעם ענערגישען דירעקטאר די באנק רעארגאניזירט. אויך דער צוזאמענשטעל פון דער פערוואלטונג איז היינט אזעלכער, אז די יודישע סוחרים אין זייערע אינטערעסען געפונען ביי איהם גרויס פערשטענדעניש. דער געהילף-דירעקטאר, ה' שטשעפאנסקי ווייזט אויך ארויס לעצטענס אינטענסיווקייט ביי דער דיסקאנטא-אבטיילונג וואו ער פערנעמט א לייטענדע שטעלונג. מיט א גאר בעזונדער אויפמערקזאמקייט בעציהט זיך די יעצטיגע לייטונג פון דער באנק צו אזעלכע סוחרים, וואס אפערירען מיט סאלידע טראנזאקציעס.

די באנק נעמט אויך אן „וועקלארען“ פקדונות, דעפאזיטען, גדנים אויף פאלגענדע בעדינגונגען:

אריינגעלעגטע „וועקלאדען“ אין זלאטעס אויף א טערמין $7^{0}/_{0}$ יעהרליך; אין דאלארען $5^{1}/_{2}$ פראצענט יעהרליך; ארויסגעמען די „וועקלאדען“ צו יעדען מאמענט $5^{0}/_{0}$ יעהרליך.

די ידיעה פון ערטיילען קרעדיטען געגען משכנות פון די אריינגעלעגטע סחורות וועט געוויס אויפגענומען ווערען מיט גרויס צופריעדענהייט פון די סוחרישע און אינדוסטריעלע קרייזען, וועלכע האבען לעצטענס אזוי פיעל צו ליידען פון קרעדיט שוועריגקייטען. 4-5

■■■■■■

ראטעוועט יתומים!

שוין נישט איינמאהל האבען מיר זיך געווענדעט דורך דער פערמיטלונג פון דער ראדאמער יודישער פרעסע מיט א אפעל צו ראטעווען די אידישע יתומים, ווייל די לאגע איז געווען זעהר טרויעריג. היינט איז די לאגע נישט נאר טרויעריג נאר פשוט קאטאסטראפאל. מיר זענען געבליבען איינזאם אין קאמף פאר די עגזיסטענץ פון ראדאמער יודישען יתומים-הויז. מ'האט נאך ביז א קורצער צייט צוריק בעקומען וועלכע ס'איז שטיצע פון די זעלבסטפערוואלטונגען. אבער היינט איז די שטיצע אינגאנצען אבגעשטעלט געווארען.

מיר זענען אנגעוויזען נאר אויף אייגענע כחות. אמת מ'האט געמאכט פערשידענע רעפארמען; פערקלענערט דעם פערסאנאל, ארויסגעשיקט קינדער. אמאל איז אין בית-יתומים געווען איבער 60 קינדער, היינט דערגרייכט די צאהל נאר ביז 30 און 11 זקנים. הארצרייסענדע סצענעס האבען זיך אבגעשפילט, ווען מיר האבען ארויסגעשיקט די יתומים צו די קרובים. מ'האט געוויינט מיט ביטערע טרערען און געבעטען מ'זאל זיך דערבארמען און ווייטער לאזען די קינדער אין אנשטאלט, ווייל זיי, די קרובים, זענען פרנסה'לאז און וועלען נישט קאנען באשפייזען די קינדער. ליידער האבען מיר נישט געקאנט דערפילען די ביטע פון די פערוואגדעטע ווייל מיר האבען דעם בודזשעט געמוזט רעדוצירען.

די היינטיגע צאל קינדער קאן מען אבער ניט רעדוצירען. ס'זענען קיילעכדיגע יתומים. איינזאמע, עלענדע אהן קרובים. צו וואוהין זאלען מיר זיי ארויסשיקען?! צי וועט דען די ראדאמער יודישע בעפעלקערונג ערלויבען שליסען דעם בית-יתומים און קינדער אויפ'ן ברוק ארויסווארפען?

די פערוואלטונג פון יתומים-הויז, כדי צו ראטעווען די לאגע טרעט יעצט צו צו א רייה אימפרעזען, וועלכע וועלען מוזען שטארקען דעם קאסע-פאנד.

מיר האפען, אז די ראדאמער יודישע בעפעלקערונג וועט אונטערשטיצען די אימפרעזען און זיכערען דעם ערפאלג.

פערוואלטונג פון בית יתומים
אין ראדאם.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס דער פאמיליע
קאהן צוליעב'ן פריהצייטיגען טויט פון זייער
מאן, פאטער און זוהן
יצחק זעליג
קאהן נ. ע.
המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.
גארבעריי „קאראנא“ ראדאם
פאמיליע בוכמאן

Głęboko wzruszeni przedwczesną śmiercią
B. P.
Zelika KOHNA
wyrażamy serdeczne współczucie pozostałej rodzinie
Jakób Lautenberg z żoną
i Personel garbarni „KORONA“

מיר דריקען אויס אונזער טיפסטען און אויפריכטיגסטען מיטגעפיהל
דער פאמיליע קאהן צוליעב'ן טוידט פון זייער
מאן און פאטער
יצחק זעליג קאהן נ. ע.
משה מרגליות עם פרוי

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריק איך אויס דעם
ה' מענדעל הארוויטש צוליב'ן פריהצייטיגען טוידט
פון זיין איינציגען זוהן
מ א י ר נ. ע.
המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.
משה מרגליות

דאנקזאגונג.

מיר דריקען אויס א דאנק די פרוי ב. פ י ש מ א ן און פרל. ח נ ה'ק ע ח י י ג א ר ט וואס זענען געווען די איניציאטארען פון איינארדנען א קינדער-פארשטעלונג אין גארבאטקע לטובת דער בוסק-אקציע פון „עזרה“ און די פרויען ב ל ו מ ע נ פ ע ל ד און ש י י נ פ ע ל ד, וואס האבען אנגעפיהרט מיט'ן בופעט.

בעזונדערס דאנקען מיר די קינדער: שוועסטער גאלדקארן, האך, הערשענשטראוס, גראספעלד, פרידמאן, בורקאווסקי, מינדאלעק, גוטמאן, ראזענבערג, בלומענפעלד, גאלדבערג, וויינבערג, בלומשטיין, וואס האבען אויסגעפיהרט די פארשטעלונג.

מיר דאנקען אויך די שוועסטערען: טיניעוויצקי, ד. ראזענבערג, סטאשעווסקא, קאכעל, שיינפעלד, פישמאן, און גאלדבערג פאר זייער מיטהילף ביי ארגאניזירען די פארשטעלונג.

מיר דאנקען פאר די 40 זל. וואס די פארשטעלונג האט געגעבען פאר אונזער געזעלשאפט.

הילפס-געזעלשאפט „עזרה“
אין ראדאם

צו דער פע־לאָבונג פון

פרל. יאַדזי טענענבוים מיט ה׳ ב. דאָבּרעצקי

ווינשען מיר או ליבע און גליק

זאָל זיין זייערע עתיגע בעגלייטער

און אונזערע פריינד

יוסף טענענבוים מיט זיין פרוי

ווינשען מיר פיל נחת

פון פערלאָבטען פּאָרל

יוסף שטיינמאַן עם פרוי

ברכות לבביות הרינו מברך את

הד״ר הענריק זענענזיך לנשואיו את העלמה יאנינא פריידאס

תהי דרכם צלחה בחיים וסוגה בשושנים

משפחת פּשיטיצקי בביאלאָבזשעג

בעקאַנטמאכונג.

דערפיט מאך איך בעקאנט דאָס ג. פובליקום פון ראדאָם און אומגעגנד, דאָס איך האָב געעפענט אויף זשעראָמסקי 7 אין הויף

א מאגאזין פון פערטיגע קינדער־אנצעגער

ווי אויך א ווערקשטעל

דער מאגאַזין איז פערזעהן מיט א גרויסען אויסוואהל פון פערטיגע אנצעגער פון ערשטקלאסיגען קואליטעט.

פערשטעהענדיג די יעצטיגע לאגע פון דער יורישער בעפעלקערונג האָב איך בעשלאָסען צו פערקויפען לויט די נידריגסטע פרייזען.

איך פעהאָף, אז די ג. קונדשאפט וואָס וועט בעזוכען מיין מאַגאזין וועט וויסען ווי געהעריג אָפצושאַצען מיין לאַנג־יעהריגע פראקטיק און וועט פערבלייבען מיין שטענדיגע קליענטעלע.

איך מאך אויך בעקאנט, אז איך נעם אָן בעשטעלונגען פון מיין אייגענע און אויך אנפערטרויטע סחורה.

די בעשטעלונגען ווערען אויסגעפיהרט ערשטקלאַסיג, ביליג און צו דער בעשטימטער צייט.

מיט אכטונג

„טאַניאַפאַל"

ראַדאָם, זשעראָמסקי 7 (אין הויף לינקס)

מיר דריקען אויס אונזער טיפסטען מיטגעפיהל אונזער געערטען וויצע־פרעזעס ה׳ מ. האָראָוויטש צוליב׳ן פריחצייטינן טוידט

פון זיין איינציגען זוהן

מ א י ר נ. ס.

המקום ינחם אותו בתוך שארי אבלי צ־ון וירושלים ולא יוסף לדאבה עוד

ראט און פערוואלטונג פון סוחרים־פעראיין

ראט און פערוואלטונג פון סוחרים־באנק

Koleżance REGINIE KOHN
z powodu przedwczesnego zgonu

b. p. OJCA Jej

wyrazy współczucia składają

T. Rajchnadlówna, A. Landau'ówna
E. Werberówna, L. Landau'ówa, R. Fiszmanówna

ZGUBIONO torebkę skórzaną damską. W torebce znajdowało się para białych rękawiczek damskich i puszek. Szczęśliwy znalazca jest proszony o oddanie torebki do Redakcji za wynagrodzeniem.

OGŁOSZENIE

Przedsiębiorstwo Tabor Miejski podaje do wiadomości, że opłaty za wywóz nieczystości zostaną z dniem 15 IX r. b. obniżone.

z 7 zł. za beczkę do 5 zł.
z 10 zł. za skrzynię do 8 zł.

א הארציגען מזל טוב ווינשען מיר

אונזער שוואָגער און שוועגערין יוסף טענענבוים און פרוי

צוליב די פערלאָבונג פון זייער טאָכטער יוכבד

זאָל זייער צוזאַמענבונד ברענגען די עלטערען פיל נחת

אין דעם פערלאָבטען פּאָרל א גליקליכע צוקונפט.

אברהם רעכטמאַן און פרוי

מי לא ישתתף בשמחת אנשים ישרים?

ברגשי כבוד ותערצה ומקרב חלב אנו מאחלים

בברכת מז״ט חמה ונלבבה את ידידנו הנעלה

מר יוסף ורעיתו הגבירת איטקע תחי׳ לכבוד הכנסם את

בתם החבובה בברית ארוסין

יוכבד טענענבוים עם העלם ברוך דאברעצקי

אור יהיה לנתיבתם בחיים בארץ אבות ועמהם יחד יתברכו הוריהם

האהובים למקום ונחמדים לבריות

יהיה הצמד הזה למופת ולברכה בקרב ישראל, לכבוד ולתפארת רבה

וימצא פריו חן בעיני כל. באושר עושר והצלחה יפלסו להם

נתיב עתיד מזהיר וזורח כשמש בצהרים.

א. זאַמער ורעיתו.

דאנקזאגונג.

מיר דריקען אויס אַ ראַנק די פרוי ב. פ י ש מ אַ ן און פרל. ח נ ה׳ק ע ה יי נ ג אַ ר ט וואָס זענען געווען די איניציאַטאָרען פון איינאָרדנען א קינדער־פאַרשטעלונג אין גאַרבאַטקע לטובת „בית - יתומים" אין ראדאָם און די פרויען ב ל ו מ ע נ פ ע ל ד און ש יי נ פ ע ל ד, וואָס האָבען אָנגעפיהרט מיט׳ן בופעט.

בעזונדערס דאַנקען מיר די קינדער: שוועסטער גאָלדקאָרן, האָך, הערשענשטראָוס, גראָספעלד, פרידמאַן, בורקאָווסקי, מיגדאַלעק, גוטמאַן, ראָזענבערג, בלומענפעלד, גאָלדבערג, וויינבערג, בלומשטיין, וואָס האָבען אויסגעפיהרט די פאָרשטעלונג.

מיר דאַנקען אויך די שוועסטערען: טיניעוויצקי, ד. ראָזענבערג, סטאָשעווסקא, קאָכעל, שיינפעלד, פישמאַן, און גאָלדבערג פאַר זייער מיטהילף ביי אָרגאַניזירען די פאָרשטעלונג.

מיר דאַנקען פאַר די 40 זל. וואָס די פאָרשטעלונג האָט געגעבען פאַר אונזער געזעלשאַפט. גלייכצייטיג דאנקן מיר די קינדער פון די 4 קל. נימנ. „פשיאַטשול־וויעדזי" פאַר די געשאָנקענע 10 זל. 40 גר.

פערוואלטונג פון בית־יתומים אין ראדאָם

Wyrazy głębokiego współczucia
rodzinie K O H N
z powodu przedwczesnej śmierci ich Ojca i Męża

B. P. Zelika KOHNA

wyraża

SZ. GOLDSZTAJN
KIEROWNIK
szkoły powszechnej im. Joselewicza.

איך דריק אויס מיין טיפסטען מיטגעפיהל מיין ליבען פריינד

ר׳ מענדעל הורוויטץ און זיין פ א מ י ל י ע

צום פריחצייטיגען טויט פון זייער בן יחיד

מ א י ר נ. ע.

המקום ינחם אתכם בתוך אבלי ציון וירושלים

אלעזר מרגליות

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריק איך אויס מיין ליעבע פריינדין סאַבינע און פאמיליע ר אָ ז ע נ ב ע ר ג צוליב דעם טוידט

פון זייער

פאָטער און מאַן נח ראָזענבערג

זאָלען זיי זיין געטרייסט און מעהר נישט וויסען פון קיין צער

חאַנקע הירשענשטיין

אין קאָלעקטיווען־נעקראָלאָג פון בנימין הערמאַן מצד די שכנים איז דורך א פערזעהן [illegible] געוואָרען דער נאָמען פון ה׳ שלמה פישמאַן.

ווילסט האבען שניי=ווייסע וועש?

וואש זי אויס מיט דעם פערפומירטען זייף מיט די יאשטשורקע!

דער זייף מיט די „יאשטשורקע" שוינט די וועש,
ווייל ער איז צוזאמענגעשטעלט פון די בעסטע רויה=שטאפען

LEK. DENT.

R. BANKIER—DEN

Powróciła

Przyjmuje: od 10-1 i od 3-6

ul. Jacka-Malczewskiego Nr. 9

דער בעוויסטער דאמען-שניידער

א. העלפאנט

איז צוריקגעקומען
פון וו א ר ש א

געברענגט די ניי-מאדערנסטע מאדעלען

די ארבייט ווערט אויסגעפיהרט פונקטליך און
צו דער צופרידענהייט פון דער קליענטעל

נעמט אן מאניושקא 21 וו. 2 (ג. קאשציעלנע)

Wyrazy szczerego współczucia składamy naszej najukochanszej koleżance

DORCE KOHN

z powodu przedwczesnej śmierci

b. p. **Ojca Jej**

Kierownik wraz z VII-mą klasą
szkoły im. Berka Joselewicza.

— דער — בעוויסטער

פריזיר=אנשטאלט

אויף בערנארדינסקא 2 (געוו. פיעקלא)

איז אויפגעפרישט געווארען און געפינט זיך אונטער דער לייטונג פון
בעקאנטע פריזירער. גאראנטירטע היגיענישע און
ארענטליכע בעהאנדלונג.

איהר ווערט געבעטען צו קומען און זיך איבערצייגען

ו. פאגעלמאן, ש. יולי

בערנארדינסקא (געוו. פיעקלא 2)

Serdeczne współczucia koleżance naszej RÓŻI
Z powodu wczesnego Zgonu

Jej OJCA

składa
klasa VI im. Joselewicza
wraz z panem KIEROWNIKIEM

ZEISS
PUNKTAL

Optyk Dyplomowany

Z. WĘGIER

Absolwent Wyższej Szkoły Optycznej w Jenie

RADOM ul Żeromskiego 25

POLECA

Okulary i binokle

Wykonanie recept ściśle według
przepisów P.P. Lekarzy

Obsługa ściśle fachowa

Ceny b. przystępne

Prośby, Podania, Rekursy

Odwołania do wszelkich władz
oraz korespondencję handlową

NAJTANIEJ - ZAŁATWIĄ

Biuro „UNITAS" RADOM Żeromskiego 34

די נייעסטע און שענסטע

„טאפעטען"

אויך צימער=טאפעטירונג

בעדייטענד ביליג

פער-קויפט **ש. שטיינמאן**

ראדאם, לובלינער № 21

ביטע זיך צו ערקינדיגן

ZNANA Z PIERWSZORZĘDNEJ JAKOŚCI SWYCH WYROBÓW
a istniejąca od roku 1826

FABRYKA SUKNA

Karol Jankowski i Syn

w BIELSKU

otworzyła SKŁAD FABRYCZNY

w RADOMIU

przy ulicy ŻEROMSKIEGO № 25